

ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒
๑๐ มกราคม ๒๕๔๐

VOLUME 28 : NUMBER 2
January 10 , 1997

ISSN 0125-7447

การเฝ้าระวังโรคประจำสัปดาห์

WEEKLY EPIDEMIOLOGICAL SURVEILLANCE REPORT

กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข
DIVISION OF EPIDEMIOLOGY MINISTRY OF PUBLIC HEALTH

สารบัญ CONTENTS

การศึกษาอุปสรรคในการดำเนินงานให้ความรู้เรื่องการป้องกันโรคเอดส์ 13
แก้สตรีขายบริการทางเพศ อำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส

การศึกษาอุปสรรคในการดำเนินงานให้ความรู้เรื่องการป้องกันโรคเอดส์
แก้สตรีขายบริการทางเพศ อำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส

Assessment of educational program on AIDS prevention and problems among

Commercial Sex Workers In Sungai Kolok district, Narathiwat Province

ศรีกัญญา เภาแก้ว สศ.บ.

Srikanya Ngaokaew B.P.H.

วันวิวัฒน์ สุขสมบูรณ์ วท.บ. (สุขศึกษา)

Wanwiwat Suksomboon B.Sc. (HE.)

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส

Narathiwat Provincial Health Office

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาลักษณะคุณภาพชีวิตผู้ประสพเพื่อ อบรมตัวแทนสตรีขายบริการทางเพศ ให้มีความรู้เรื่องโรคเอดส์และกามโรค รวมทั้งการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อกามโรคและโรคเอดส์ และสามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนถ่ายทอดความรู้ การป้องกัน การติดเชื้อกามโรค และโรคเอดส์ แก่กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศอื่นๆ ในสถานที่ทำงานเดียวกัน ของอำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส โดยคัดเลือกสตรีขายบริการทางเพศ จากสำนัก (ซ่อง) โรงแรม ร้านอาหาร ด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (จับฉลาก) จากจำนวนสถานประกอบการทั้งหมด 91 แห่ง ได้พิจารณาสุ่มเลือกตัวแทนสตรีขายบริการทางเพศ จำนวน 45 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวม 90 คน และจัดอบรมให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์และกามโรค 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 วันที่ 13-14 กรกฎาคม 2537 ครั้งที่ 2 วันที่ 13-15 กันยายน 2537 ผลการศึกษาพบว่า อุปสรรคการใช้ถุงยางอนามัยมีปัจจัยหลายอย่าง ทั้งด้านเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว ค่านิยมและพฤติกรรมของชาย นักเที่ยว ไม่นิยมใช้ถุงยางอนามัย รวมทั้งการสื่อสารที่ใช้ สื่อความหมายไม่เข้าใจกัน ในเรื่องของความรู้ การแพร่ระบาดของโรค และการป้องกันตนเอง ระหว่างสตรีขายบริการและชายนักท่องเที่ยวต่างชาติ รวมทั้งอุปสรรคในการดำเนินงานถ่ายทอดความรู้แก่สตรีขายบริการทางเพศ

ABSTRACT

The major goals of this qualitative research study wear to train female sex workers who were selected to be peer leaders to learn and have better understanding on STD/HIV/AIDS and prevention

of transmission through consistent use of condoms. These peer leaders were expected to transfer these knowledge to their co-workers in the same workplace. Out of 91 of all types of sexual service establishment in Sungai Kolok district, Narathiwat province 45 places were randomly selected. From each place 2 women were selected to be peer leaders (altogether 90 women). Two training sessions were held during 13-14 July 1994 and 13-15 September 1994. It was evident that the inconsistent use of condom among sex workers was determined by various factors including economic, tourism, sexual values and risk behavior of male clients, language barriers which prevented the understanding and awareness on risk and prevention of HIV/AIDS. The failure of the implementation of "friend tells friends" approach (peer group) from peer leaders to their colleague to learn about AIDS also contributed to the low rates of condom use among female sex workers in this area.

บทนำ

จากการศึกษาของสถาบันประชากรศาสตร์และสถาบันวิจัยการแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง คุณลักษณะประชากร และพฤติกรรมของสตรีขายบริการทางเพศในประเทศไทย ซึ่งกำหนดพื้นที่เป้าหมาย ในเขตเมือง 2 เขต คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และเทศบาลตำบลไหงโก-ลก อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ และเจาะโลหิตของ สตรีขายบริการทางเพศ ทั้ง 2 เขต ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2535 ถึง มิถุนายน 2535 พบว่า ในเขตเทศบาล เมืองเชียงใหม่ สตรีขายบริการทางเพศ ที่อยู่ในสำนักงานบริการ (ช่อง) จำนวน 296 คน ติดเชื้อ HIV 117 คน คิดเป็นร้อยละ 39.5 อัตราการใช้ถุงยางอนามัย 83.3% ประเภทแฝงจำนวน 114 คน ติดเชื้อ HIV จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1 อัตราการใช้ถุงยางอนามัย 86.3% ส่วนในเขตเทศบาลตำบลสุไหงโก-ลกอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส สตรีขายบริการทางเพศที่อยู่ในสำนัก (ช่อง) จำนวน 209 คน ติดเชื้อ HIV 42 คน คิดเป็นร้อยละ 20.1 อัตราการใช้ถุงยางอนามัย 14% และประเภทแฝง จำนวน 182 คน ติดเชื้อ HIV 12 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 อัตราการใช้ถุงยางอนามัย 38.3% ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อบ่งชี้ ถึงสถานการณ์การแพร่ ของเชื้อ HIV ที่สูงและอาจสูงขึ้นเรื่อยๆ หากบุคคลกลุ่มเสี่ยงขาดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงการ ป้องกันโรคเอดส์ที่เพียงพอแล้ว โอกาสและการแพร่กระจายของโรคเอดส์จะเข้าสู่รอบครัว ดังนั้น สถาบัน ประชากรศาสตร์ และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการพัฒนา มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ ในกลุ่มสตรีขายบริการ โดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่หน่วย กามโรคและโรคเอดส์ อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ให้ความรู้โรคเอดส์และกามโรค ในรูปแบบ ต่างๆ แก่กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศ และกิจกรรมหนึ่งที่ให้มีขึ้นในกลุ่มสตรีขายบริการทางเพศ คือ การคัดเลือกตัวแทนหาผู้นำกลุ่ม นำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปถ่ายทอดให้เพื่อนร่วมงาน โดยเป็นผู้ประสาน ระหว่างเจ้าหน้าที่กับกลุ่มสตรีขายบริการทางเพศ โดยมีวัตถุประสงค์ให้กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศมีความ รู้ ความเข้าใจ และตระหนักในการป้องกันโรคเอดส์และกามโรค ให้มีอัตราการใช้ถุงยางอนามัยสูงขึ้นแบบ คงที่ คณะผู้วิจัยจะกล่าวเฉพาะการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ในการอบรมด้านสุขศึกษาและการป้องกันแก่กลุ่ม สตรีขายบริการ (Peer Leader) และการติดตามเยี่ยมบ้านภายหลังการอบรม เพื่อศึกษาอุปสรรคในการ ดำเนินงานให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ ในกลุ่มสตรีขายบริการทางเพศ ที่ได้ดำเนินการไปแล้วว่ามีปัญหาใดบ้าง ที่เกี่ยวข้องในขบวนการให้ความรู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออบรมสตรีขายบริการทางเพศ ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์และกามโรค เพื่อสามารถป้องกัน ตนเอง ให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อกามโรคและโรคเอดส์

(อ่านต่อหน้า 20)

การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ

LABORATORY SURVEILLANCE

ตารางที่ 3 สรุปผลการแยกเชื้อจุลินทรีย์และปรสิตที่ทำให้เกิดโรค ประเทศไทย
ประจำสัปดาห์ที่ 50 (8 - 14 ธันวาคม 2539)

Table III Summary-Identification of Specified Bacteria, Virus and Protozoa ,
Thailand, Week ending , December 8 - 14, 1996 (50th week)

Organism	Total	Cum	Positive		Province*	Cum positive **	
	exam.	exam.	no.	%	(number)	no.	%
Rabies	0	0	0	0	0	0	0
B.anthraxis	22	3180	0	0	0	15	0.47
B.pertussis	22	3661	0	0	0	0	0
C.diphtheriae	75	20652	0	0	0	17	0.08
E.histolytica	321	32612	0	0	0	202	0.62
Escherichia coli	333	39649	11	3.3	5	1296	3.27
Salmonella spp.	372	45956	2	0.54	2	673	1.46
Salmonella typhi	360	41892	0	0	0	54	0.13
Shigella spp.	326	43388	1	0.31	1	416	0.96
S.aureus	1239	99941	30	2.42	7	3174	3.18
Streptococcus spp.	1248	95854	26	2.08	7	2129	2.22
Vibrio para.	293	42715	12	4.1	4	1106	2.59
Plasmodium falciparum	2853	173805	9	0.32	5	1007	0.58
Plasmodium vivax	2853	173805	3	0.11	2	305	0.18
Plasmodium unspecified	2853	173789	0	0	0	6	0
Trichinella spiralis	208	19208	0	0	0	0	0

Province* = จำนวนจังหวัดที่ตรวจพบเชื้อ, Cum positive** = จำนวนพบเชื้อสะสมตั้งแต่ต้นปี

แหล่งข้อมูล : หน่วยชันสูตรสาธารณสุข กองมาตรฐานชันสูตรสาธารณสุข

การศึกษาอุปสรรคในการดำเนินงานให้ความรู้เรื่องการป้องกันโรคเอดส์ ฯ
(ต่อจากหน้า 14)

2. เพื่ออบรมสตรีชายบริการทางเพศ ให้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ถุงยางอนามัย และสามารถชักจูงให้
ชายนักเที่ยวใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์
3. เพื่ออบรมสตรีชายบริการทางเพศ สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการถ่ายทอดความรู้ ในการ
ป้องกันการติดเชื้อกามโรคและโรคเอดส์ แก่กลุ่มสตรีชายบริการทางเพศคนอื่นๆ ในสถานที่ทำงานเดียวกัน
4. เพื่อลดอัตราการติดเชื้อไวรัสเอดส์ และกามโรคในกลุ่มสตรีชายบริการทางเพศ ในเขตอำเภอ
สุโขทัย-ลก จังหวัดนครราชสีมา

เป้าหมาย

สตรีชายบริการทางเพศ ในท้องที่อำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 90 คน
ระยะเวลาในการดำเนินงาน

เดือนมิถุนายน 2537 - ธันวาคม 2537

วิธีการดำเนินงาน

โดยอบรมตัวแทนสตรีขายบริการทางเพศให้มีความรู้เรื่องโรคเอดส์และกามโรค รวมทั้งการใช้ถุงยางอนามัย เพื่อป้องกันตนเอง ให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อเอดส์และกามโรค และสามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการถ่ายทอดความรู้ การป้องกันการติดเชื้อเอดส์และกามโรค แก่กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศอื่นๆ ในสถานที่ทำงานเดียวกัน โดยคัดเลือกสตรีขายบริการทางเพศจากสำนัก (ช่อง) ร้านอาหาร โรงแรม ด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (จับฉลาก) จากสถานประกอบการทั้งหมด 91 แห่ง ได้พิจารณาสุ่มเลือกตัวแทนสตรีขายบริการทางเพศ จำนวน 45 แห่ง ๆ ละ 2 คน รวม 90 คน และจัดอบรม 2 ครั้ง ระหว่างวันที่ 13-14 กรกฎาคม 2537 และ 13-15 กันยายน 2537 หลังการอบรมได้ติดตามผลการดำเนินการครั้งนี้ โดยใช้วิธีออกสัมภาษณ์ลงไปในภาคสนาม โดยจัดทีมงานเจ้าหน้าที่สาธารณสุขครั้งละ 2-3 คน ซึ่งมีความสนิทสนมคุ้นเคย และเป็นกันเองกับเจ้าของสถานประกอบการสตรีขายบริการทางเพศและตัวแทน

ผลการวิจัยพบว่า

1. อุปสรรคการใช้ถุงยางอนามัย มีปัจจัยหลายอย่าง ทั้งด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ค่านิยมพฤติกรรมของชายนักเที่ยว ไม่นิยมการใช้ถุงยางอนามัย รวมทั้งการสื่อสารที่ไม่เข้าใจ ในเรื่องของความรู้ การแพร่ระบาดของโรค และการป้องกันตนเอง ระหว่างสตรีขายบริการทางเพศกับชายนักเที่ยว และที่สำคัญคือ ภาระการมีหนี้สิน ที่ต้องชดเชยแก่สถานประกอบการ และต้องรับผิดชอบต่อลูกค้า มารดา บุตร จึงไม่สามารถปฏิเสธการใช้ถุงยางอนามัยได้

2. อุปสรรคในการดำเนินการถ่ายทอดให้ความรู้แก่สตรีขายบริการทางเพศ มีปัจจัยจากกระบวนการและวิธีการถ่ายทอด ผู้เข้ารับการอบรมเห็นว่า มีเนื้อหา วิชาการ มากเกินไป ผู้เข้ารับการอบรมมีพื้นฐานที่ต่ำ และระดับความรู้ แตกต่างกันค่อนข้างมาก ทำให้สื่อความหมายไม่เข้าใจ

วิจารณ์

จากการศึกษาถึงอุปสรรคในการดำเนินงานให้ความรู้ เรื่องการป้องกันโรคเอดส์แก่สตรีขายบริการทางเพศ อำเภอสุโขทัย-โก-ลก พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ปัญหาการจับกุมของทางการ ความจำเป็นพื้นฐานในเรื่องค่าครองชีพ และค่านิยมต่างๆ ของชายนักเที่ยว ตลอดจนการสื่อสารและโดยอาชีพของสตรีขายบริการทางเพศเอง ที่ผิดกฎหมายและความพร้อมของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สภามุมืออากาศ และสถานที่ สามารถแยกปัญหาและอุปสรรคในการศึกษา ครั้งนี้ 2 ประเด็นคือ

1. อุปสรรคการใช้ถุงยางอนามัยซึ่งมีปัจจัยหลายประการ

- สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว
- ค่านิยมและพฤติกรรมของชายนักเที่ยว
- ภาษาที่ใช้สื่อความหมาย ไม่เข้าใจระหว่างสตรีขายบริการทางเพศกับชายนักเที่ยวต่างชาติ
- สตรีขายบริการทางเพศที่มีอาชีพประจำ จะไม่ใช้ถุงยางอนามัย เมื่อมีเพศสัมพันธ์กับอาชีพประจำ

2. อุปสรรคในการดำเนินงานถ่ายทอดความรู้

- การสูญเสียผู้ถูกคัดเลือกเข้าโครงการอบรมรอบแรก จำนวนครึ่งหนึ่ง ด้วยสาเหตุต่างๆ ส่งผลกระทบต่อการทำงานถ่ายทอดความรู้ขาดการต่อเนื่อง
- กระบวนการและวิธีการถ่ายทอด ระหว่างวิทยากรและผู้เข้ารับการอบรม ยังมีปัญหาอยู่ในระดับหนึ่ง ผู้เข้ารับการอบรมเห็นว่าเนื้อหาหนักเกินไป เสียเวลาทำงาน (รับแขก)
- สถานที่อบรมคับแคบ ห้องอบรมอากาศอับอ้าว ทำให้ไม่สนใจการอบรม
- การจัดอบรมในช่วงเช้า ผู้เข้ารับการอบรมจำนวนหนึ่งเพิ่งเสร็จจากการให้บริการลูกค้า

ไม่ได้พักผ่อนเต็มที่ก่อนเข้ารับการอบรม จึงขาดความสนใจการอบรม

- ทางหน่วยงานโรคใช้วิธีต่าง ๆ คัดเลือกตัวแทนสตรีที่มีความเหมาะสม เข้ารับการอบรม แต่ก็ยังมีผู้เข้ารับการอบรมส่วนหนึ่งถูกกำหนดตัวให้มาร่วมกิจกรรม โดยเจ้าของสถานประกอบการส่งมาแทนผู้ที่ถูกคัดเลือกไว้
- ผู้เข้ารับการอบรมมีพื้นฐานที่มา และระดับการศึกษาแตกต่างกันมาก ทำให้เกิดการเร่ร่ร่ระหว่างผู้เข้ารับการอบรมและผู้ทำการอบรม จึงสื่อความหมายไม่เข้าใจกัน
- ผู้เข้าอบรมบางคนไม่มั่นใจในตนเอง หลายคนไม่กล้าสอนเพื่อน
- การขยายเวลาในการอบรม ทำให้ทั้งเจ้าหน้าที่และตัวแทนสตรี ซึ่งมีภาระหน้าที่อื่นๆ ต้องรับผิดชอบ เกิดการเร่ร่ร่ทั้งผู้เข้าอบรมและผู้ทำการอบรม
- การออกเยี่ยมสตรีขายบริการทางเพศและการออกภาคสนาม ทั้งการสัมภาษณ์และการติดตามผลการดำเนินงานทั้งสองครั้งปฏิบัติงานในช่วงเวลาสั้น และขาดการต่อเนื่อง เนื่องจาก มีการปราบปรามการค้าประเวณีอย่างเข้มงวดทำให้สตรีขายบริการและตัวแทนหลบหลีกการจับกุม ซึ่งมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและการดำเนินงานภาคสนามของเจ้าหน้าที่

ข้อเสนอแนะ

1. หากมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในเรื่องเดียวกันในพื้นที่จังหวัดอื่น เพื่อนำมาเปรียบเทียบผลและประยุกต์ใช้ จะทำให้ผลการวิจัยมีคุณค่ายิ่งขึ้น
2. เนื่องจากสตรีขายบริการทางเพศ มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานในการดำรงชีพเป็นประจำ ซึ่งควรใช้บุคคลกลุ่มอื่น เช่น ผู้ควบคุมดูแล เพื่อเป็นตัวแทนสตรีขายบริการทางเพศ (Peer Leaders) หรืออาจคัดเลือกตัวแทนสตรีขายบริการทางเพศ ในการถ่ายทอดให้ความรู้ โดยกำหนดให้เป็นกลวิธีการปฏิบัติงาน ในงานควบคุมและป้องกันโรคเอดส์ เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศ และให้สุศึกษาแก่ประชากรกลุ่มเป้าหมาย เช่นเดียวกับกรณีที่มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐาน
3. การออกปฏิบัติงานภาคสนาม จะใช้เจ้าหน้าที่เป็นบุคคลในพื้นที่ และมีความสนิทสนมคุ้นเคย เป็นกันเองกับเจ้าของสถานประกอบการ/คนเชียร์แขก/สตรีขายบริการทางเพศ ทำให้การดำเนินงานมีความสะดวกคล่องตัวพอสมควร แต่มีข้อควรคำนึง
 - การเตรียมเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ได้รับทราบและเข้าใจวัตถุประสงค์ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในแต่ละโครงการ และจัดให้เจ้าหน้าที่เข้ารับการอบรม เพื่อฝึกทักษะการถ่ายทอดให้ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ คล่องตัว และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้
 - ระยะเวลาในการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ในโครงการที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดให้ความรู้แก่สตรีขายบริการทางเพศ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิอากาศ สถานที่ตั้ง พื้นที่ที่ต้องศึกษา สภาพแวดล้อมรวมทั้งช่วงเวลาของสตรีขายบริการทางเพศ เจ้าของสถานประกอบการที่สามารถติดต่อประสานงาน ดำเนินการอบรมและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง โดยไม่กระทบกระเทือนกับการหารายได้โดยตรงของสตรีขายบริการทางเพศ เจ้าของสถานประกอบการจะช่วยให้เกิดการสร้างความเข้าใจ บทบาทและหน้าที่ต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ เจ้าของโครงการ เจ้าของสถานประกอบการและสตรีขายบริการทางเพศ ซึ่งเป็นจุดสำคัญของการดำเนินงานให้เกิดแรงจูงใจในความร่วมมือและความพึงพอใจ อาจทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จด้วยดี
4. ขั้นตอนการพิจารณาและการคัดเลือกตัวแทน ต้องใช้เวลาออกเยี่ยมบ้านให้บ่อยแล้วเก็บข้อมูล ในการสัมภาษณ์และข้อสังเกตการอยู่ร่วมกันของกลุ่ม โดยเน้นคัดเลือกบุคคลที่มีความสนใจจริงและมีความรู้พื้นฐานของการศึกษาอ่านออกเขียนได้

5. การใช้ถุงยางอนามัย ทำให้มีการร่วมเพศนานกว่าปกติ เป็นสาเหตุหนึ่งที่สตรีขายบริการทางเพศทนความเจ็บปวดไม่ไหว ขอมลอคดถุงยางอนามัย อีกประการคือ คนเชียร์แขก และเจ้าของสถานประกอบการมักจะเชียร์แขกกว่าบ้านนี้ปลอดภัย ทำให้ชายนักเที่ยวหลงเชื่อ จึงปฏิเสธการใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณเป็นอย่างสูง รองศาสตราจารย์ ดร.ภัสสร ลิมานนท์ จากสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ที่กรุณาช่วยตรวจและแก้ไขรายงานฉบับนี้ ขอขอบคุณนายแพทย์ยอร์น จิระนคร นายแพทย์ 7 (ด้านเวชกรรมป้องกัน) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา ที่กรุณาชี้แนะแนวทางและเป็นที่ปรึกษา ขอขอบคุณอาจารย์อัษฎา เอกนนท์ วิทยากร วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา ที่ให้คำแนะนำ ขอขอบคุณเจ้าของสถานประกอบการและสตรีขายบริการทางเพศที่ตกเป็นตัวอย่างในการวิจัย

สุดท้าย คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณ นายแพทย์สมาน ชัยสิทธิ์ นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา และนางจิตรลลอ เค้นอุดม นักวิชาการสาธารณสุข 8 (ด้านส่งเสริมพัฒนา) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา ที่กรุณาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานวิจัย ขอขอบคุณ หัวหน้างานควบคุมโรคติดต่อ และเจ้าหน้าที่หน่วยกามโรคและโรคเอดส์ ทุกคน ที่ช่วยเหลือให้การทำงานสะดวกทุกขั้นตอนและขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้จัดพิมพ์

บรรณานุกรม

1. จรินทร์ ธานีรัตน์ อนามัยส่วนบุคคล พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร:โอเคอินสไตร์,2523.
2. ชีระ พิทักษ์ประเวช และอัครา อ่วมเครือ มาตรการเชิงรุกในการสนับสนุนการใช้ถุงยางอนามัย 100 % จังหวัดเพชรบุรี 2536
3. บงกช เชื้อชาญยนต์ และคณะ ความสัมพันธ์คุณลักษณะของประชากร สภาวะสุขภาพจิตและพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อเอดส์ของหญิงขายบริการทางเพศ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2536.
4. ประวิทย์ สุนทรสิมะ กายวิภาคศาสตร์และสรีรวิทยา กรุงเทพมหานคร:ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศึกษาสัมพันธ์, 2520.
5. ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ รายงานผลการวิจัยเบื้องต้น โครงการศึกษาลักษณะด้านประชากร และพฤติกรรมของสตรีขายบริการทางเพศในประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
6. ภัสสร ลิมานนท์ Godfried J.P. Van Griensven และมยุรี นกขุทอง การใช้สื่อและกิจกรรมให้ความรู้เพื่อรณรงค์การแพร่ระบาดโรคเอดส์:บันทึกจากงานสนาม เอกสารสถาบันหมายเลข 224/38 พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:สถาบันประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กุมภาพันธ์ 2538
7. มยุรี วรรณไกรโรจน์. ความรู้พฤติกรรมป้องกันเปรียบเทียบความรู้เรื่องโรคเอดส์ ในระดับการศึกษาที่ต่างกันของหญิงอาชีพพิเศษ. ในเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่ สิงหาคม 2533.
8. เศรษฐพร ธนาศรรายางกูร. ประสิทธิผลของการอุ้งใจให้ชายนักเที่ยวใช้ถุงยางอนามัยโดยอาสาสมัครเพื่อนหญิงด้านเอดส์. อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี 2536.
9. สมยศ จารุจิตรรัตน และคณะ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง 2532.
- 10.สำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขต 4 จังหวัดราชบุรี, มาตรการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ทางเพศสัมพันธ์ในจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพฯ:เรือนแก้วการพิมพ์, มิถุนายน 2534.
- 11.สาธารณสุข,กระทรวง. คู่มือการปฏิบัติงานเรื่องแนวทางการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคเอดส์. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด : 2532.